

Suomalaisen onomastiikan lähdekirjoja

Ivar Flemingin maakirja. — Ivar Flemings jordebok. Lisiä Suomen historiaan. Bidrag till Finlands historia VI. Julkaissut Valtionarkisto. — Utgiven av Riksarkivet. Toimittanut — Redigerad av JOHN E. ROOS. XX + 159 sivua. Helsinki 1958—59.

CARL-ERIC THORS *Studier över finlandssvenska ortnamnstyper.* — Studier i nordisk filologi XLII, 2 (Helsinki 1953).

CARL-ERIC THORS *Finländska personnamnsstudier.* — *Studies on Swedish Personal Names in Finland.* — Acta Academiae regiae scientiarum upsaliensis. — Kungl. Vetenskaps-samhällets i Uppsala Handlingar 6. — 138 sivua. Upsala 1959.

V. K. ТШТŠАГОВ *Iz istorii russkikh ottšestv i familij.* 128 s. Utšpedgiz 1959.

Suomen historian tutkimuksella on ollut käytettävissä lähdekirjoja 1800-luvun puolivälistä lähtien, jolloin ADOLF IVAR ARWIDSSON toimitti 10-osaisen *Handlingar till upplysning af Finlands häfder* (Tukholma 1846—1858) ja EDWARD GRÖNBLAD keskenjääneen *Nya källor till Finlands medeltids historia I* (Kööpenhamina 1857), joka — nimihakemiston siitä puuttuessa — on jokseenkin merkityksetön onomastikolle. Myöhempiä ovat AD. NEOVIUKSEN *Akter och undersökningar rörande Finlands historia intill år 1401* (Hist. Ark. XXIII, I, 3) sekä ennen kaikkea REINHOLD HAUSENIN merkittävät *Bidrag till*

Finlands historia I—V (Helsinki 1881—1917), jonka ensimmäiseen osaan sisältyvät tärkeät Kaakkois-Hämeen tuomiokirja 1443—1502 ja Lounais-Hämeen tuomiokirja 1506—1510, ainoat laajemat säilyneet keskiaikaiset tuomiokirjafragmentit¹, ja lisäksi *Registrum ecclesiae aboensis* eller Åbo domkyrkans svartbok = Turun tuomiokirkon mustakirja (Helsinki 1890) sekä *Finlands medeltidsurkunder I—VIII* (Helsinki 1910—1935). Suomea taitamattoman Hausenin julkaisuissa on kuitenkin varsin runsaasti nimivirheitä², joten onomastikon näkökulmasta olisi toivottavaa, että niiden nimistö saataisiin kontrolloiduksi, joskin

¹ Niitä käytettäessä on syytä ottaa huomioon KAUKO PIRISEN tutkielma Suomen keskiaikaiset arkistot (Hist. Ark. 52), johon sisältyy runsaasti tietoja keskiajan lähteistämme ja niiden kritiikkiä.

² Ks. Hausenin merkitsemistapojen kritiikkiä HEIKKI OJANSUUN teoksesta *Suomalaista paikannimitutkimusta I s. XII—XXIII.*

Suomen Historiallisen Seuran toimittamassa sarjassa Codices medii aevi Finlandiae on ilmestynyt ensimmäisenä osana³ Turun tuomiokirkon mustankirjan näköispainos (Helsinki 1950), joka käyttäjältään vaatii kuitenkin vanhojen käsialojen hyvää tuntemusta.

Kun kielitieteellisen koulutuksen saaneelle onomastiikan edustajalle historiallinen lähdekirjallisuus on jäänyt varsin vieraaksi, mainitsen tässä vielä eräitä käyttökelpoisia teoksia. Sellaisia ovat ensinnäkin eräät ruotsalaiset lähteet: Svenskt diplomatarium (Diplomatarium suecanum) I—VI 1—6, VIII 1 (Tukholma 1829—1953), Svenskt diplomatarium från och med år 1401 (Ny serie) I—IV (Tukholma 1875—1904), O. S. RYDBERGIN toimittama Sverges traktater med främmande magter jemte andra dit hörande handlingar I—V (Tukholma 1877—1903) ja vuosia 1521—60 valaiseva Konung Gustaf den förstes registratur I—XXIX (Tukholma 1861—1916), joihin kaikkiin sisältyy runsaasti suomalaistakin nimiaineistoa.

Suomalaisista onomastikolle tarpeellisista lähdetekoksista muistettakoon lisäksi KUSTAVI GROTFELTIN julkaisema Jaakko Teitin valitusluettelo Suomen aatelista vastaan v. 1555—1556. Todistuskappaleita Suomen historiaan V (Helsinki 1894), Varsinais-Suomen, Uudenmaan, Hämeen ja Satakunnan hopeaveroluettelot v. 1571⁴, GRETA HAUSENIN Nylands ortnamn, deras former och förekomst till år 1600 I—III (Helsinki 1920—24), Suomen Historiallisen Seuran julkaisema Suomen vanhimpien maakirjojen sarja, jossa ensimmäisenä osana on ilmestynyt Varsinais-Suomen maakirja v:lta 1540 (Helsinki

1930), jotka kaikki sisältävät läntisen Suomen vanhaa nimistöä. Ensimmäinen itäsuomalaista aineistoa sisältävä lähdejulkaisu on Savon nimistöä valaiseva HEIKKI OJANSUUN Äännehistoriallisia lisä suomen murteiden tuntemiseen (Suomi IV, 14), jossa on käytetty hyväksi Savon maakirjan 1561 materiaalia. Sitä täydentää KAUKO PIRISEN v. 1954 toimittama Savon tuomiokirjat 1559 ja 1561—1565, joka sisältyy ensimmäisenä osana Valtionarkiston suunnittelemaan Suomen vanhimpien tuomiokirjojen sarjaan.⁵

Karjalan nimistön vanhin lähde on J. V. RONIMUKSEN toimittama Novgorodin vatjalaisen viidenneksen henkija verokirja v. 1500 (Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameraalisia oloja 1500-luvulla VI, Joensuu 1906), jonka käännöstä on kuitenkin varsin kärkevästi arvosteltu⁶, joten on syytä tutustua myös alkuperäisteokseen Perepisnaja okladnaja kniga po novgorodu votskoj pjatiny, 7008 goda. Vremennik Imperatorskago Moskovskago Obštšestva Istorii i Drevnostej Rossijskih. Kniga 11, 12 (Moskva 1851—52). Inkerin nimistöä käsiteltäessä on muistettava Novgorodin koko verokirjasarja sekä arvokas, tähän mennessä vähän käytetty Jordeböcker öfver Ingermanland. — Pistsovyje knjigj iżorskij zemli. Tom I. Gody 1618—1623 ja Itä-Karjalan nimistön peruslähdekirja on Pistsovyje knigi Obonežskoi pjatiny 1496 i 1563 gg. (Leningrad 1930).

Eriyisesti henkilönnimistöntutkimuksen, antroponymian, monista lähdekirjoista viittaa vain pariin viimeksi ilmentyneeseen teokseen: Suomen almanakan juhlaKirjaan (Helsinki 1957) ja KUSTAA

³ Sarjan toisena numerona on Codex Särkilahti (Helsinki 1950).

⁴ A. G. FONTELL Finlands sölfskattregister af år 1571. I (Helsinki 1892). — KAARLE SOIKKELI Uudenmaan hopeavero ja hopeaveroluettelo v. 1571 (Helsinki 1912). — JOHN E. ROOS Suomen hopeaveroluettelot 1571. III. Häme (Helsinki 1944). — MAUNO JOKIPII Suomen hopeaveroluettelot 1571. IV. Satakunta (Turku 1953).

⁵ Vrt. M. RAPOLAN arvostelua Arvokas lähdejulkaisu vanhan nimistömme alalta (Vir. 1954 s. 413—414).

⁶ Vrt. P. TOIKKA Muutamia oikaisuja ja lisää Vatjan viidenneksen verokirjan suomenokseen (Hist. Ark. XXVI, 7) ja myös Novgorodin Karjalan historiasta (Hist. Ark. XXV, 4).

VILKUNAN kansantajuiseen kirjaseen Oma nimi ja lapsen nimi (Helsinki 1959), jota kuitenkin lähdeluettelon niukkuuden ja lähdemerkintöjen puuttumisen takia onomastikon on hankala käyttää.

*

Äskettäin on ilmestynyt eräitä lähdekirjoja, joihin myös onomastikon kannattaa tutustua. Sellainen on arkistoneuvos JOHN E. ROOSIN toimittama Iivar Flemingin maakirja, joka jostakin syystä on liitetty Reinhold Hausenin aikoinaan julkaisemaan, jo edellä mainittuun sarjaan Bidrag till Finlands historia (Lisiä Suomen historiaan), sen VI osana. Tästä Linköpingin hiippakunta- ja maakuntakirjastossa säilytettävästä maakirjasta (paremmin sanoen kopiokirjasta) on tosin ollut käsinkirjoitettu jäljennös Valtionarkistossa vuodesta 1870 tutkijain käytettävissä ja osa sen tuomioista sisältyy jo Hausenin edellä mainittuihin teoksiin, mutta tässä uudessa julkaisussa, joka perustuu maakirjan fotostaattikopioon ja jota vielä oikovedostaasteella on verrattu originaaliin, on valtionarkiston asiantuntijain tarkistama nimistöaines paljon helpommin tutkijan käytettävänä.

Paitsi maamme oikeus- ja agrarihistorialliselle tutkimukselle Flemingin maakirja tarjoaa tietoja kulttuuri- ja henkilöhistoriallemme keskiajan lopulta pitkälle 1500-luvulle asti sekä nimistöainesta onomastiikalle. Maakirjan tekijä — Salmen Jöns Pietarinpoika Kirjuri — on pitänyt kirjaa v. 1522—85 isäntiensä, Iivar Flemingin ja hänen jälkeläistensä, laajoista maanomistuksista, joita suku oli saanut perintönä, mutta myös ostamalla, lahjoina, velan suorituksina ym. Etenkin valtaneuvos, ritari, amiraali ja laamanni Iivar Fleming (kuol. 1548) ja hänen poi-

kansa Lauri Fleming, myöhemmin Viiron käskynhaltija (kuol. 1562), olivat suurtilanomistajia, jotka pitivät laajoista tiluksistaan hyvän huolen ja tarkan luvun, mistä selittyy, että he — yleiseen keskiaikaiseen tapaan⁷ — laadituttivat erityisen maakirjan niistä tiloista, pelloista, niityistä ja takamaista, jotka — keskustana Uudenkirkon Sundholman säterikartano — muodostivat laajan tiluskompleksin Varsinais-Suomen pohjoisosassa, Vehmaan ja Maskun kihlakunnissa. Teoksen käytettävyyttä lisäävät arkistoneuvos Roosin kirjoittama perusteellinen johdanto sekä ennen kaikkea tarkat ja luotettavilta tuntuvat hakemistot: henkilönnimihakemisto (24 sivua) ja paikannimihakemisto (10 sivua). Etenkin Kalannin nimistön tutkijalle maakirjan aines on merkittävää, onhan näet suuri osa siitä voitu identifioida alueen nykyisessä nimistössä, ja vertailuaineistonakin se on varteenotettava. Ehkäpä Iivar Flemingin maakirjasta löytävät sopivaa materiaalia myös vanhan kirjakielen ortografian ja Kalannin murteen äännehistorian tutkijat.

*

Professori CARL-ERIC THORS on tutkimuksessaan Studier över finlandsvenska ortnamnstyper esitellyt viitisenkymmentä suomenruotsalaisessa paikannimistöissä tavattavaa yhdysperäisten paikannimien perusosaa (*torp, böle, bolstad, boda, folk, mark, täkt, lycka, värva, vret, kya, sved, svedja, fall, fälla, bråte, bröt, bråne, bränna, rud, rödja, rådda, rödning, rödsel, klev, mor, hult, hylta, lid, klubb 'skogklädd höjd', brink, klint, mar, mare, dave, dövla, gjuta, krok, flage, brunn, vik, göl, tärna, tjärn, vatten, nabb, nabbe, gadd, hara, klubb 'liten holme', kobbe, kläpp*)⁸,

⁷ Vrt. esim. Klaus Åkenpoika Tottin maakirjaa.

⁸ Tutkimuksessa ei ole puututtu sen sijaan sellaisiin yleisiin nimiappellatiiveihin kuin esim. *by, åker, gärda, äng, skog, kärr, mosse, fjärd, berg, kulle, ö, holm(e), skär, både, sund* ym. (vrt. O. F. HULTMAN *Härstamma Finlands svenskar från Sverige? Finsk Tidskrift* I, 1920 s. 438), jotka nekin ovat voineet mukautua suomalaisen fonetiikkaan kyseisen alueen suomalaisuuttua. Niinpä R. ROSÉN (Vehkalahden pitäjän historia I 51, 52, 62) mainitsee sellaisia nimiä kuin *Häräholma* < Herreholm, *Uolholma* < Ädholm, *Hanaholma* < Hamnholm, *Lanskeri* < Langskär, *Jumpreiskeri* < Jungfruskär, *Lopaskeri* < Klobbskär, *Tierkäärty* < Ytter-

jotka nimiainekset on saatu Ruotsalaisen kirjallisuuden seuran arkiston nimikoelmista. Tutkimusta varten on läpikäyty myös kartta- ja asiakirja-aineisto 1800-luvun puoliväliin asti, tarpeen vaatiessa uudempaakin materiaalia. Thors ei operoi aineistollaan juuri ikäkysymysten näkökulmasta (ortnamnskronologi), vaan selvittelee kyseisten nimityyppien levinneisyyttä (ortnamnsgeografi) suomenruotsalaisella alueella esittäen samalla vertailuaineistoa Ruotsista, mitä varten hän on suorittanut laajoja esitöitä Ruotsin paikannimiarkistossa Upsalassa.

Eri nimityypit on kartoitettu ja samalla on merkitty niiden frekvenssi. Tämä taas on tarjonnut osviittoja asutushistoriallisten päätelmien tekoon, esim. toteamuksiin, mistä päin Ruotsista tyyppi on voinut kulkeutua maahamme. Thors on tutkimuksessaan pysytellyt tiukasti suomenruotsalaisella alueella lähtemättä retkeilyille edes periferiaseuduille puhumattakaan jo täysin suomalaistuneista paikoista. Kuitenkin kyseisten alueiden pitäjänhistoriat olisivat tarjonneet helposti lisäaineistoa. Vilkaisu esim. Suomenmaa-teokseen olisi osoittanut, että perusosa *-böle* esiintyy kylännimenä *Pyöli* mm. Lokalahdella, Muurlassa, Naantalissa sekä Vehmaalla, talonnimenä *Pyöli* Kiskossa ja *Pöylijoki* Pöytyällä. Someron historian ensimmäisestä osasta (s. 30, 110, 112, 114—116) olisi käden käänteessä voitu poimaista nimet *Pyöli*, *Kylmäojanpyöli*, *Vakkurinpyöli*, *Haitonpyöli*, *Hidaisenpyöli* ja *Piiparpyöli*. Vehkalahden saaristossa on runsaasti *koppeja* (ruots. *kobb*), siellä ovat melko yleisiä *lopit* ja *lupit* (ruots. *klobb*)⁹, ja monet muut kyseiset appellatiivit suomalaisen fonetiikkaan mukautuneina ovat tavattavissa nimistössämme. Etenkin suomalais-ruotsalaisten raja-alueiden sekanimistön tutkijalle Thorsin teos on vält-

tämätön, minkä lisäksi se on osoittanut nimityyppien kartoittamisen tärkeän aseman onomastiikassa, varsinkin nimistömaantieteessä.

*

Edellistä teosta merkittävämpi suomalaisen nimistöntutkimuksen, etenkin henkilönimien tutkimuksen kannalta on prof. THORSIN toinen julkaisu *Finländska personnamnsstudier* (1959), jossa on käsitelty keskiajan ja 1500-luvun pohjoismaisia henkilönnimiä Suomessa, etupäässä suomenruotsalaisella asutusalueella. Thors ei ole tyytynyt vain nimiaineiston deskriptiiviseen esittelyyn, vaan on pyrkinyt myös materiaalin tarjoamiin asutushistoriallisiin johtopäätöksiin. Mukaan — tästäkään syystä — ei ole otettu pohjoismaista pyhimysnimistöä eikä aivan tavallisia kaikkialle levinneitä skand. nimiä (*Björn*, *Sven* ym.), mutta sen sijaan kylläkin runsaasti vertailuaineistoa Ruotsin vast. nimistöstä.

Osa lähdeaineistosta on saatu melko vaivattomasti Ruotsin henkilönnimiarkistosta Upsalasta, jonka kokoelmiin sisältyy runsaasti myös suomalaista materiaalia, mitä Thors arkiston toimesta on sinne koonnut lähdekirjallisuudesta. Tätä aineistoa hän on myöhemmin täydentänyt etenkin 1500-luvun materiaalilla (vuoteen 1571).

Teoksen ensimmäisessä ja samalla laajimmassa luvussa on aakkojärjestyksessä käsitelty nimien — yli kahden sadan nimen — frekvenssiä ja levinneisyyttä. Ainakin lähdeluettelo tarkastaessa voi havaita, että kaikkea mahdollista materiaalia ei ole käytetty hyväksi: siitä näet puuttuvat ARVIDSSONIN *Handlingar* -sarja, Varsinais-Suomen, Uudenmaan, Hämeen ja Satakunnan hopeaveroluettelot, Jaakko Teitin valitusluettelo, Kustaa Vaasan registratuuri, Iivar Flemingin maakirja, Klaus Åkenpoika

gärden, *Uuttinki* < Udd- tai Utäng, *Norrinki* < Norräng, *Varinki* < ?Vargäng, *Horssinki* < Hørsäng Vehkalahden alueelta, ja esim. Johanneksesta *Hukkaviikki*, *Räsviikki* < Gräsvik (Johannes 455).

⁹ ROSÉN mt. I 51.

Tottin maakirja ym. puhumattakaan Tieteellisten seurain paikannimikomitean aikoinaan teetättämistä Satakunnan ja Varsinais-Suomen laajoista nimi-koelmuista. Niiden vastapainona on kuitenkin mukaan otettu paljon suomalaisen onomastikon vaikeasti tavoitettavaa nimiaineistoa, esim. Ruotsin kamariarkiston *Finska Cameralia*-kokoelman nimistöä, joka on poimittu Ruotsin henkilönimiarkistoon.

Tutkimuksessaan Thors on tyytynyt esittämään etupäässä vain ruotsalaiset nimimuodot, ani harvoin hän on maininnut niiden suomalaisia variantteja (esim. *Arnvidher* > *Arvi*, *Birgher* > *Piri*, *Disa* > *Tiisa*, *Gunne* > *Kunni*, *Gøtstaver* > *Kösti*, *Köösti*, *Hakon* > *Hakuni*, *Holmfaster* > *Holvasti*, *Hälgha* > *Helka*, *Härlever* > *Herlevi*, *Inge* > *Inkoi*, *Inger* > *Inkeri*, *Ivar* > *Ivari*, *Lave* > ?*Lavi*, *Sighrider* > *Süri*, *Sighurdher* > *Siuri*, *Sighvater* > *Sivatti*, *Sune* > *Suni*, *Thore* > *Tuuri*, *Tuori*, *Thor-kil* > *Torkkeli*, *Thorsten* > *Torsti*, *Ulver* > *Ulvi*, *Önder* > *Yönti*). Jos hän olisi käyttänyt laajemmalti läpi suomalaisia nimi-kirjallisuutta, hän olisi voinut tehdä paljon enemmän nimiyhdistyksiä, esim. — lähdekirjallisuutta mainitsematta — *Algoter* > ?*Alvettu*, *Alver* > *Alvi*, *Biörn* > *Pyörni*, *Bonde* > *Puonti*, *Punti*, *Puntti*, *Punta*, *Ebbe* > *Epi*, *Gisle* > *Küsseli*, *Gubbe* > *Kupi*, *Gudhmunder* > *Kulmuntti*, *Gunnar* > *Kunnari*, *Gutte* > *Kutti*, *Gutze* > *Kutti*, *Halvardher* > *Halvarti*, *Haralder* > *Harali*, *Ragnvalder* > *Ravalti*, *Ravatti*, *Ravali*, *Salve* > *Salvi*, *Sigge* > *Siki*, *Thorvaster* > *Torvasti*, *Thyrner* > *Tyrni*, *Törni*, *Toke* (*Tuke*, *Tyke*) > *Tuoki*, ?*Tuukka*, *Tyyki*, *Tuve* (*Tove*) > *Tuovi*, *Udder* l. *Udde* > *Utti*, *Vivaster* > ?*Viiva*, *Ärvaster* > *Ervasti*, *Ödqvaster* > ?*Evasti*. Luettelosta on sitä paitsi poissa eräitä suomalaisen onomastiikan käsittelemiä nimiä, esim. *Ludher*, *Ludhir* (suom. *Luuri*), *Bulle* (suom. *Pulli*, *Pullo*, *Pulla*)¹⁰, ym.

Tutkimuksen toisessa luvussa on käsi-

tely nimimaantieteellisiä näkökohtia ja tuloksia, joita suomalainenkin onomastikko voi käyttää hyväkseen tutkiessaan esim. kysymystä, mistäpäin Suomen ruotsalaisalueilta kyseiset nimet ovat voineet tunkeutua suomalaisalueille. Kolmannessa luvussa »Nimet ja kieliraja», jonka pohjana on käytetty ERIC ANTHONIN tutkielmaa *Personnamnens vittnesbörd om medeltidens nationalitetsförhållanden i Finland* (*Historisk Tidskrift för Finland* 1944), on koetettu osoittaa vanhan ruotsalaisasutuksen laajuutta ja suomalaisasutuksen lomiin syntyneitä ruotsalaisia asutussuoria. Kuitenkaan esim. 1500-luvun skand. nimistöainesta Savossa Thors ei ole tuntenut riittävästi.¹¹ Tutkimuksen neljäs luku »Rälssisukujen nimistöä» käsittelee mielenkiintoista kysymystä, miten entisaikojen nimimateriaalista voidaan löytää myös sosiaalisia eroavuuksia.

Prof. Thorsin antoisa tutkimus on ilmestynyt todella oikeaan aikaan, sillä se tarjoaa nyt suomalaiselle onomastikolle käden käänteessä — ilman aikaa vieviä esitöitä — runsaan aineiston, jonka pohjalta hän voi lähteä seurailemaan skand. nimistön rönsyilyä eri puolille suomalaisasutusta ja tutkimaan siitä versoneita, suomen kielen fonetiikkaan mukautuneita moninaisia nimivariantteja.

*

Tutkiessaan slaavilaisen henkilönimistön tunkeutumista maahamme suomalainen onomastikko on voinut turvautua ennen kaikkea N. M. TUPIKOVIN tutkimukseen *Slovař drevne-russkih litšnyh sobstvennyh imen* (1903), joka sisältää omaperäistä muinaisvenäläistä nimistö-materiaalia, sekä M. MOROŠKININ kristillisperäistä nimistöä esittelevään *Slavjanskij imenoslov ili sobranije slavjanskij litšnyh imen v alfavitnom porjadke* (1867). Viime vuodesta lähtien hänen käytettävissään on ollut myös V. K.

¹⁰ Johannes s. 453.

¹¹ Vrt. esim. VIILJO NISSILÄ Hakuli-nimestä (*Verba docent. Juhlakirja Lauri Hakulisen 60-vuotispäiväksi 6. 10. 1959 s. 62—64*).

TšITŠAGOVIN yleistajuinen teos *Iz istorii russkih imen ottšestv i familij*, joka pyrkii antamaan vastauksia venäläisen historiallisen onomastiikan kysymyksiin XV—XVIII vuosisadalta, kuten nimeen sisältyvästä alaotsikosta käy selville.

Teoksen ensimmäisessä luvussa, joka samalla on sen johdantona, on selostettu henkilönnimistöntutkimuksen (antroponymian) terminologiaa, ns. lisänimien (mm. korkonimien) eri lajeja, muinaisvenäläisen henkilönnimistön erilaisia käytötapoja sekä esitelty venäläisen antroponymian varhaisempia edustajia, joista maininnan ansaitsevat etenkin V. I. TŠERNYŠEV ja A. M. SELIŠTŠEV neuvostojalalta. Toisessa luvussa käsitellään venäläisten nimien suhdetta kreikkalaiseen (kristilliseen) nimistöön kyseisillä vuosisadoilla ja kolmannessa lisänimiä, niiden ikää ja lajeja, joita on erotettu 19 ryhmää. Kun ne tarjoavat vertailuaineistoa suomalaisen henkilönnimistön syntyprinsippeihin, esitän ne tässä: 1) tulokkaan, uuden lapsen, asema perheessä (esim. *Ljubim*, *Miljuta*, vrt. suom. *Lemmitty*, *Toivottu*), 2) profylaksit l. ennakolta suojelevat nimet (esim. *Bes-smertnoj* 'kuolematon', *Mertvoj* 'kuolevainen', *Gore* 'tuska'), 3) perhesuhteet, esim. syntymisjärjestys, -aika (*Pervoj* 'ensimmäinen' *Vnuk* 'pojan- t. tyttärenpoika', vrt. suom. *Kaksonen*, *Vunukainen*), 4) ulkonäkö (esim. *Beznos* 'nenätön', *Bolšoj* 'suuri', *Suhoj* 'kuiva', vrt. suom. *Suuronen*, *Kuivanen*), 5) luonteenominaisuudet (esim. *Balamut* 'kielikello', *Birjuk* 'juro, synkkä ihminen', vrt. suom. *Kielas*, *Kovanen*), 6) sosiaalinen ja taloudellinen asema (esim. *Holop* 'orja, renki', vrt. suom. *Holopainen*, 7) ammatti, toimi (esim. *Gontšar* 'savenväläjä', *Konoval* 'hevoslääkäri', *D'jak* 'tiakka'), 8) syntymäpaikka (esim. *Nesvoj*, *Nenaš* 'vieras', *Inozem* 'muukalainen', *Kazanets* 'kasanilainen'), 9) uskonnolliset t. kirjolliset seikat (esim. *Amiñ* 'aamen', *Bogomol* 'rukouilija', *Igumen*), 10) pilkkanimitykset (esim. *Bolvan* 'pölkkyää',

Durak 'hölmö, tyhmä', vrt. suom. *Turakka*, *Turakainen*), 11) eläinten nimitykset (esim. *Volk* 'susi', *Lisa* 'kettu, repo', 12) lintujen nimitykset (esim. *Vorobej* 'varpunen', *Vorona* 'korppi'), 13) hyönteisten nimitykset (esim. *Bloha* 'kirppu', *Gnida* 'saivar'), 14) kalojen nimitykset (esim. *Žerš* 'kiiski', *leštš* 'lahna'), 15) kasvien nimitykset (esim. *Arbuz*, *Bereza* 'koivu', *Dub* 'tammi'), 16) ruokien nimitykset (esim. *Blin* 'linni, pannukakku', *Oladja* 'kakkara'), 17) esineiden nimitykset (esim. *Almaz* 'timantti', *Bardak* 'kannu'), 18) erilaiset tataarilaiset nimet, 19) kansallisuuksien nimitykset (esim. *Varjažko* 'varjaagi', *Koreljanin* 'karjalainen', *Nemšin* 'saksalainen'). Runsaan esimerkistön avulla on havainnollistettu kyseisen aineiston esiintymistä 1400—1600-luvun venäläisessä nimistössä. Neljännessä luvussa käsitellään juuri venäläiselle nimenannolle tyypillisiä patronymisiä nimiä ja monia siihen liittyviä probleemeja, esim. kahden nimen — kristillisen ja omaperäisen slaavilaisen nimen — esiintymistä samalla henkilöllä, ns. k a h d e n n i m e n - s y s t e e m i ä, sekä kysymystä varsinaisista isännimistä (sobstvenno-ottšestva) ja lisänimi-isännimistä (prozvištšnyje ottšestva), joissa tavataan myös erilaisia kielellisiä tuntomerkkejä (esim. suffikseja). Viidennessä luvussa pohdiskellaan näiden patronymisten nimien kehitystä (n i m i s y s t e e m e j ä), kuudennessa eri sukupolvien ilmenemistä kyseisessä systeemissä ja seitsemännessä (viimeisessä) kiinteiden sukunimien ilmestymistä nimijärjestelmään.

Tšitšagovin teoksen lukemisesta on varmaan hyötyä myös suomalaiselle onomastikolle. Sen avulla hän voi selvittää karjalaiselle nimistöntutkimukselle niin tärkeiden Novgorodin vatjalaisen ja Äänisen viidenneksen verokirjojen monimutkaisia nimijärjestelmiä, joista jo *Ronimus* ja *Toikka* ovat olleet eri mieltä¹², siinä on aineksia, jotka selvittävät eräitä itäsuomalaisia nimion-

¹² P. TOIKKA mt. (Hist. Ark. XXVI, 7 s. 2—3).

gelmia (vrt. esim. nimiä *Holappa*, *Holopainen*, *Turakka*, *Turakainen*, jotka on jo mainittu, kannakselaista nimeä *Putus* <? ven. *Butuz* 'lyhyt, lihava ihminen'; paikannimiä *Lutjanankoski* Sakkolan Sadejoessa < ven. hn. *Lutjan*, *Rokosina*, kylä Räisälässä < ven. *Ragoza*, *Ragozin*, *Konovanmäki* Antrean Hannilassa < ven.

konoval, muutaman esimerkin mainitakseni), ja se tarjoaa, kuten mainittu, vertailukohteita suomalaisen henkilönimisysteemin kehitystä tutkittaessa. Lisäksi sen kirjallisuusluettelo on suureksi avuksi sellaiselle tutkijalle, joka aikoo syvällisemmin perehtyä slaavilaiseen antroponymiaan.

VILJO NISSLÄ